

OBRAZ PREŠOVSKÉHO PÔSOBNIA JOZEFA GREGORA TAJOVSKÉHO A HANY GREGOROVEJ NA ZÁKLADE MEMOÁROVÝCH PRAMEŇOV A KOREŠPONDENCIE

Lucia ŠTEFLOVÁ

Abstract: *The Prešov Years of Jozef Gregor Tajovský and Hana Gregorová as Reflected in Memoirs and Correspondence.* The aim of this paper is to describe the activities of Jozef Gregor Tajovský and Hana Gregorová in Prešov between 1910 and 1912. In 1910, they moved to Prešov, where Jozef Gregor Tajovský worked for an affiliate of Tatra Bank. The article analyzes memoir sources consisting of the personal memories of both spouses and their acquaintances, as well as articles published in contemporary newspapers and their correspondence, which illustrates the atmosphere in Prešov a few years before the establishment of the republic. Hana Gregorová's literary career began in Prešov with the translation of Kálmán Mikszáth's novel *St. Peter's Umbrella*. It was in Prešov that she wrote her first collection of short stories, which contain numerous references to the contemporary emancipation efforts of women and an analysis of their social status. During his short stay, Jozef Gregor Tajovský wrote a critical realistic one-act play describing some of the social conditions in eastern Slovakia in the pre-war period. The aim of this article is to present a picture of Prešov in the years 1910–1912 from the perspective of two Slovak intellectuals, Jozef Gregor Tajovský and Hana Gregorová.

Key words: Prešov. Hana Gregorová. Jozef Gregor Tajovský. Memories. The Tatra Bank.

Pôsobenie v každom regióne sa zákonite podpisuje na tvorbe literárne činných osobností. Inak sa v ich dielach zrkadlil pobyt v meste, inak na dedine a obzvlášť v období slovenského literárneho realizmu, pre ktorý je typická, nadnesene povedané, kritická dokumentárnosť. Podobné svedectvo prináša aj pobyt manželov Gregorovcov v Prešove.¹

Manželia Gregorovci prišli do Prešova z Nadlaku, kde Jozef Gregor Tajovský pracoval od roku 1904 až do roku 1910 ako účtovník v pobočke slovenskej Tatra banky.

1 Pobytu manželov Gregorovcov sme sa už venovali aj v štúdiách: ŠTEFLOVÁ, Lucia. Pohľad Gregorovcov na Prešov v rokoch 1910 – 1912. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 172-174; ŠTEFLOVÁ, Lucia. Kultúrno-osvetová činnosť manželov Gregorovcov v prvej polovici 20. storočia s dôrazom na východné Slovensko. In *Spoločnosť a kultúra východného Slovenska: (knižná kultúra, udalosti a osobnosti)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 124-131 a ŠTEFLOVÁ, Lucia. Šariš v spomienkach Hany Gregorovej. In *Šariš v dobových prameňoch: príspevky k dejinám Šariša v 19. a 20. storočí*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016, s. 96-105.

Gregorovci sa vzali v roku 1907 a prvé tri roky manželstva prežili práve v Nadlaku. Ako sama Gregorová priznala, kultúrno-osvetová práca po nadlacksých dedinách jej neprinášala naplnenie. Na rozhodnutí opustiť Nadlak sa manželia zhodli, hoci odísť z hmotne zabezpečeného miesta nebolo pre nich ľahké. Hana Gregorová túžila ísť študovať na gymnázium, Tajovský sa chcel venovať písaniu. Každý z nich to však túžil robiť na inom mieste. Kým Gregorová túžila po živote v Prahe, Tajovský väčšmi miloval slovenskú dedinu. A to bol i najväčší problém ich spoločného života. Gregorová opúšťala Nadlak s veľkými očakávaniami, keď nemohla študovať doma, dúfala, že sa jej to podarí teraz, ako manželke spisovateľa a kde inde ako v Prahe. Ako sama trpkó spomínala: „Došli sme až do Budapešti, a naša spásna cesta do sveta – sa skončila...“² Tu sa totiž manželia Gregorovci stretli s hlavným direktorom Tatra Banky Ivanom Daxnerom³ a so švagrom Ivanom Thurzom,⁴ ktorí cestovali v januári roku 1910 so svojím kolegom Milošom Krčmárom do Budapešti. Počas cesty vo vlaku sa im zmienil o tom, že mu švagor Tajovský písal z Nadlaku⁵ o tom, že uvažoval o mieste v prešovskej filiálke, pretože 1. januára 1910 otvorila slovenská Tatra banka filiálku v Prešove.⁶ Bankové miestnosti boli na Trhovom námestí (vtedy Vásártér), najprv na prízemí, potom na poschodí v dome č. 3, dnes už v neexistujúcej budove.⁷ Ivan Thurzo navrhol Tajovskému, aby prijal miesto v novozaloženej Tatra banke v Prešove.

V roku 1910 teda prišli do Prešova, kde J. G. Tajovský dostal miesto v pobočke slovenskej Tatra banky. Po príchode do Prešova Gregorovci nedostali byt a bývali v jednej bankovej miestnosti. Neskôr si našli byt v postrannej ulici, na terajšej Čapajovej v dome č. 9 (vtedy Rét utca).⁸

2 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 135.

3 Ivan Daxner pôsobil ako hlavný riaditeľ Tatra banky v Martine. Viac o tejto osobnosti a jej prepojení s touto finančnou inštitúciou pozri: TOBOLKA, Marek. *Tatra banka (1884 – 1950) a Ivan Daxner (1860 – 1935)*. Nitra: Publica, 2008.

4 Na tieto udalosti si spomínal aj švagor Gregorovcov Ivan Thurzo: THURZO, Ivan. Ako pozerám na profil Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 77-127.

5 Manželvia Gregorovci prišli do Prešova z Nadlaku, kde Jozef Gregor Tajovský pracoval od roku 1904 až do roku 1910 ako účtovník v pobočke slovenskej Tatra banky. Gregorovci sa vzali v roku 1907 a prvé tri roky manželstva prežili v práve Nadlaku. Švagor Gregorovcov Ivan Thurzo na ich spôsobenie v Nadlaku spomínal takto: „Tajovský a jeho žena urobili všetko možné pre kultúrne napredovanie nadlacksých Slovákov. Či išlo o usporiadanie slovenských divadelných predstavení, či o rozširovanie slovenských časopisov a kníh, či o zbieranie členov pre Muzeálnu slovenskú spoločnosť atď. – vždy ochotne obaja priložili ruky k dielu.“ Bližšie: THURZO, Ivan. Ako pozerám na profil Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 77.

6 Bližšie: THURZO, Ivan. Ako pozerám na profil Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 91.

7 LAZAR, Ervín. Rozpomienky Šarišanov na Jozefa Gregora-Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 179.

8 LAZAR, Ervín. Rozpomienky Šarišanov na Jozefa Gregora-Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 179.

Gregorovci pochádzali z prostredia výrazne rozvinutejšieho ako Prešov. Hana Gregorová sa narodila v Turčianskom Sv. Martine a tu sa aj spoznala s J. G. Tajovským. Martin na začiatku 20. storočia predstavoval akúsi kultúrnu Mekku na Slovensku. Obaja manželia teda prichádzali do kontaktu so spisovnou slovenčinou. Aj to je jeden z dôvodov, pre ktorý na nich Prešov zapôsobil v negatívnom zmysle slova. Národnobuditeľská činnosť mala v Turčianskom Sv. Martine dlhoročnú tradíciu, rovnako ako predplácanie, a teda pravidelné odoberanie slovenských periodík. V priestore Prešova, v ktorom sa nachádzala prevažne maďarská alebo promaďarsky orientovaná inteligencia, to nebolo častým javom. I to viedlo k opätovnému sklamaniu manželov z tohto prostredia.

Vo svojich spomienkach Hana Gregorová opísala príchod do Prešova takto: „*Náš sen narazil na život, ktorý nás pripútal k smutnému Prešovu v zapadnutom pomadžarčenom kraji, kde bol Tajovský v pravom slova zmysle pionierom. V meste bolo počuť iba maďarčinu, kraj bol chudobný, ľud neuvedomelý, bez vodcov, ešte opustenejší ako v iných slovenských krajoch.*“⁹

Hneď po príchode sa obaja manželia, otrasení situáciou na východe Slovenska, pustili do osvetovej práce. Ich hlavným cieľom bolo pozdvihnúť národné povedomie v pomadžarčenom kraji. Hana Gregorová chodila po okolitých dedinách Prešova s kufrikom kníh, rozdávala ich a rozvíjala osvetovú činnosť zameranú na potrebu vzdelania v materinskom jazyku. Zdôrazňovala dôležitosť čítania slovenských kníh. Túto činnosť však sprevádzali rôzne prejavy nepochopenia až nepriateľstva či už zo strany ľudu alebo samotných úradov. Vo svojich spomienkach Hana Gregorová dané udalosti opísala slovami: „*Úrady, ktorým bolo podozrivé, že žena chodí sama po dedinách, dali ma stopovať žandármi. Zastavili ma v širom poli a otvorili kufrik. [...] Spytovali sa ma, kam idem a čo robím. [...] Netajila som totiž, že rozdávam alebo predávam knižky a časopisy a tým som asi nevzbudzovala dojem, že by som hádam robila niečo zakázané a vlastizradné. [...] Za blúdenia po dedinách sa mi neraz stali podivné príhody. Div že ma nevyhlásili za bosorku. Raz som aj musela zutekať z dediny.*“¹⁰

Hana Gregorová provokovala maďarskú spoločnosť i úrady svojimi návštevami v dedinách, avšak s najväčším nepochopením sa stretla jej návšteva divadelného predstavenia, na ktoré so sebou vzala sedliačku v kroji, čo bolo spoločnosťou považované za urážku stánku umenia.¹¹ Iný prípad zažila, keď pred kostolom v elegantnom klobúku získavala keramiku pre národopisné múzeum. Zažmurkala na ňu stará babka, aby ju nasledovala. Zvedavá Gregorová išla za ňou až do jej chalúčky, kde z odretej maľovanej truhly starenka vytiahla vyšívaný obrus. Gregorová hneď pomyslela na martinské či pražské múzeum a ako vytrhnúť túto jedinečnú pamiatku z páchnucej truhly. Keď sa však spýtala, čo chce za ňu, starenka ju rýchlo schovala, že nie je na predaj, bola to pamiatka na matku. Gregorová vysvetľovala starenke koľko ľudí by ju mohlo v múzeu obdivovať, ona ju však nahnevane vyhnala. Starenkina susedka sa zas Gregorovej bojazlivo pýtala, či to zháňa na čarovanie a kúzla. Zopäla pred ňou ruky a kričala, aby sa z ich dediny pratala, lebo ich do

9 Citované podľa: GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 135-136.

10 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 136-138.

11 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 139.

nešťastia privedie. Gregorová svoje frustrujúce zážitky popísala slovami: „*Bolo mi úzko. Čo tu pomôže požičovať knihy, uvedomovať analfabetov, ktorí veria poverám a kúzlam ako v stredoveku? Stratený čas, stratená energia.*“¹²

Postupom času sa však situácia trochu zmenila a Tajovský sa dokonca stal krsným otcom syna jedného z Prešovčanov, pána Holomana. Sama Gregorová pripustila, že spočiatku chodili ľudia za jej mužom s nedôverou, avšak po dobrých skúsenostiach za ním chodili stále častejšie a častejšie pre dobre mienenú radu. Raz dokonca u nich Tajovský ubytoval chorého gazdu, o ktorého sa rodina nestarala. Dom „*zapáchal stuchlinou, ktorá sa šírila z jeho šiat a kožucha*“. On im však nedovolil vyniesť veci na dvor, dokonca ani vetrať. Gregorová túto situáciu ironicky reflektovala slovami: „*Ja som nemohla byť natoľko obetavá a v duchu som sa spytovala, načo sú nemocnice? Ale nahlas som nedala na seba znáť neochotu, za čo ma Tajovský odmeňoval vdáčnými pohľadmi.*“¹³

Kultúrno-osvetová činnosť Tajovského spočívala najmä v zháňaní predplatiteľov pre slovenské periodiká. Tajovský opísal sklamanie z náboru predplatiteľov v rubrike Besednica týždenníka Šariš: „*Takto sme sa tedy tešili, že týždenne pribudlo 5 – 6 nových predplatiteľov, [...] ostatných zterorizovali spomenutí páni a hneď im dali i podpísať osvedčenia, že nebudú časopis odoberať. [...] Mnohí potom prichádzali do banky omlúvať sa. I zariadili sme to potom tak, že časopisy chodily na moje meno a ľudia, keď prišli do trhu, vyzdvihovali si ich osobne. Ale to zase upozornilo až župana, takže žiadal policajného kapitána, aby mu zistil: načo mne chodia toľké balíky kníh a časopisov?*“¹⁴ Okrem zháňania predplatiteľov Tajovský navštevoval okolie v šarišskom regióne, skúmal charakter slovenskej dediny,¹⁵ ktorá sa mu stala inšpiráciou v ďalšej tvorbe. Stal sa populárnym medzi jednoduchým ľudom,¹⁶ s ktorým viedol mnohé rozhovory, často mu pomáhal pri práci alebo len tak trávil svoj voľný čas v prítomnosti Šarišanov.¹⁷ Tajovského situácia v Prešove úprimne trápila a neraz pomohol, aby získal predplatiteľa slovenských novín, tak ako to opísal v už spomínaných spomienkach: „*Roľník dal korunku, ostatné sme priložili a už bol predplatok na Slovenský Týždenník, na Národného Hlásnika alebo katol. Ľudové noviny. Ale beda! Sotva dostal taký roľník 2 – 3 čísla, už si ho dal volať*

12 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 137.

13 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 138.

14 TAJOVSKÝ, Jozef, Gregor. Spomienky na Prešov. In *Šariš*, roč. 5, 1934, č. 42, s. 2-3.

15 Slovenská dedina bola nosným námetom v literárnej tvorbe oboch manželov. U Tajovského predstavuje dedina východiskový bod jeho tvorby.

16 O tom, že ide o nie celkom samozrejмый vzťah človeka z intelektuálneho prostredia k ľudu svedčí napríklad pôsobenie iného spisovateľa v Šariši pred skoro polstoročím pred Gregorovcami. Od roku 1853 pôsobil v Župčanoch Jonáš Záborský. Taktiež ovplyvnený týmto prostredím napísal prózu *Hlovík medzi vzbúreným ľudom*. Bližšie o tvorbe Jonáša Záborského v štúdií: MARKOVIČ, Pavol. Poetologické parametre prozaických textov Jonáša Záborského. In *Špecifiká kultúrneho a spoločenského vývoja východného Slovenska*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2012, s. 215.

17 Spomienkami Šarišanov na Tajovského sa zaoberal Ervín Lazar: LAZAR, Ervín. Rozpomienky Šarišanov na Jozefa Gregora-Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 179-184.

notár, farár, slúžny. [...] Hrozili zničením časného majetku za živa, farár večným zatratením po smrti.“¹⁸

Gregorovci nevnímali národnostnú otázku ani situáciu v Prešove čiernobielo, hovorili dokonca o „priateľstve medzi národmi“. Gregorová spomínala dvoch pokrokových Maďarov, ktorí žili v Prešove, dr. Eduarda Hebelta¹⁹ a dr. Bélu Obála²⁰ a nazývala ich „priekopníkmi tohto priateľstva“.²¹ Tajovský vo svojich *Spomienkach na Prešov* uverejnených v týždenníku *Šariš* opisoval svoje stretnutie s významným východoslovenským spisovateľom Belom Kleinom-Tesnoskalským²² a s pedagógom a hudobným skladateľom Mikulášom Moyzesom.²³

Práve pri stretnutí Tajovského s B. Kleinom-Tesnoskalským sa vo svojom spomienkovom texte pristavil Ivan Thurzo slovami: „Pre charakteristiku exkluzívnej maďarsko-šovinistickej verejnej mienky prešovskej pokladám nanajvýš za potrebné zmieniť sa o prvom stretnutí Tajovského s Belom Kleinom-Tesnoskalským.“²⁴ Belo Klein-Tesnoskalský bol jedným z hlavných úradníkov pozemkovej knihy a Tajovský ako vedúci úradník filiálky Tatra banky bol často v kontakte s pozemkovou knihou prešovského okresného súdu. Tajovský vedel o osobnom styku Tesnoskalského s P. O. Hviezdoslavom počas jeho pobytu v Dolnom Kubíne. Taktiež ho evidoval z čias jeho prispievania do rozličných slovenských časopisov v 70. a 80. rokoch 19. storočia. V roku 1874 dokonca založil Klein-Tesnoskalský s doktorom Jozefom Fr. Strakovičom slovenský mesačník *Dunaj*. Je preto prirodzené, že keď mal Tajovský možnosť, oslovil Kleina-Tesnoskalského po slovensky a predstavil sa mu. Samozrejme, počkal až budú sami. Tesnoskalský však odpovedal ostro po maďarsky: „Klein Bela vagyok (označiac svoju úradnú hodnosť)! Mivel szolgálatok? Rozumie sa, Tajovskému zastal hlas v hrdle a nevedel, čo má napochytne odpovedať.“ Neskôr sa Tajovský dozvedel o jeho členstve v redakcii

18 TAJOVSKÝ, Jozef, Gregor. Spomienky na Prešov. In *Šariš*. roč. 5, 1934, č. 42, s. 2-3.

19 Eduard Hebelt bol vedúcou osobnosťou prešovského intelektuálneho života. Bol profesorom prešovskej Právnickej akadémie a priekopníkom sociologickej metódy v právnych vedách v Uhorsku. Taktiež bol členom Sociálnodemokratickej strany Uhorska. Bližšie: VASÍLOVÁ, Darina. Združenie poslucháčov práva na Právnickej akadémii Prešovského kolégia Potiského dištriktu evanjelickej cirkvi a. v. v Uhorsku v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia. In *Annales historici Presovienses*, 2006, roč. 6, s. 151-152. Práve Eduard Hebelt navštívil Hanu Gregorovú v Turčianskom Sv. Martine a ponúkol jej pomoc v čase, keď musel Tajovský narukovať na ruský front. Túto pomoc bližšie popisuje Ivan Thurzo: THURZO, Ivan. Ako pozerám na profil Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 96-97.

20 Béla Obál sa narodil v roku 1882 vo Vashídegkúte v Maďarsku. Študoval v Prešove a v Halle. Bol profesorom na prešovskej Teologickej akadémii. Bližšie: *Evanjelická encyklopédia Slovenska*. Boris Petrík ed. Bratislava: BoPo, 2001, s. 245.

21 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 139.

22 Bližšie o prepojení Bela Kleina-Tesnoskalského na mesto Prešov v príspevku: FRANKOVÁ, Libuša. Belo Klein-Tesnoskalský a kultúrny život mesta Prešov. In *Dejiny*, 2010, č. 2, s. 118-130.

23 Stretol sa tu však i s ďalšími staršími národovcami – Ľudovítom Thomkom, pokladníkom banky a Jánom Strakom z Košíc, ktorý filiálku v Prešove založil. Bližšie: TAJOVSKÝ, Jozef, Gregor. Spomienky na Prešov. In *Šariš*, roč. 5, 1934, č. 42, s. 2-3.

24 THURZO, Ivan. Ako pozerám na profil Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 97.

prešovského „šovinistického maďarského plátku“. Ivan Thurzo túto spomienku uzavrel smutným konštatovaním a veľavravnou otázkou: „Nuž, zo slovenského básnika Tesnoskalského pod vplyvom prešovského maďarsko-šovinistického prostredia stal sa Klein Béla dokonca aj členom redakcie maďarských šovinistických novín. Nebol teda Prešov pre Tajovského ozajstným ‚osím hniezdom‘?“²⁵

Hana Gregorová spomínala aj na dvoch mládencov, ktorých stretli manželia večer po ceste z divadla. Najskôr sa zľakli, či sa im niečo nestane, avšak mládenci ich len rýchlo predišli a ticho po slovensky pozdravili. Boli to dvaja študenti z učiteľského ústavu. Títo mládenci k nim potom za tmy chodili na návštevy, na ulici sa však radšej nikdy nezdravili. Neskôr sa k nim pridali aj slovenskí vojaci. Takéto stretnutia sa nemohli dlho utajiť a keď si raz nahlas v besiedke čítali Sládkoviča, prišli k nim maďarskí žandári. Tajovský si ale bránil svoje právo pozvať si rodákov domov.²⁶

Podobný prípad zaznamenal Ervín Lazar vo svojich *Rozpomienkach Šarišanov na J. G. Tajovského*. Raz v nedeľnom rozhovore Dubinského s Tajovským vyrušil mestský kapitán Halmy. Keď ich zbadal v rusnej debate, vstúpil do záhrady a začal sa ich pýtať, čo tu robia. Dokonca poradil Dubinskému, aby takéto susedské posedenia radšej nevyhľadával.²⁷

I keď svoj pobyt v Prešove prirovnali Gregorovci k pobytu na spoločenskej púti,²⁸ v ich tvorbe sa toto prostredie prejavilo ako tvorivý impulz. J. G. Tajovský napísal v Prešove kritickú jednoaktovku *Hriech* (1911), v ktorej prostredníctvom tém emigrácie, alkoholizmu, národnostnej a politickej situácie priblížil spoločensko-politické pomery vo východoslovenskom regióne v predvojnovom období. Nad poľomaďarčovaním východného Slovenska sa zamýšľal v cestopisnej autobiografickej črte *Z Prešova do Ujhelya*. Úroveň národného povedomia Slovákov na východnom Slovensku analyzoval v próze z neskoršieho obdobia *Keď som ja bol v Prešove* (1933). Viazala sa k Prešovu a Šarišu a okrem cenných biografických údajov poskytuje obraz o vtedajšom Prešove a východnom Slovensku.²⁹

Literárne pôsobenie Hany Gregorovej začalo práve v Prešove prekladom románu *Dáždnik sv. Petra* od Kálmána Mikszátha³⁰ a zároveň pracovala na svojom knižnom

25 Citované podľa: THURZO, Ivan. Ako pozerám na profil Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 97-98.

26 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 140.

27 Bližšie: LAZAR, Ervín. *Rozpomienky Šarišanov na Jozefa Gregora-Tajovského*. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 182.

28 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 171.

29 FRANKOVÁ, Libuša. K osobnostiam literárneho a spoločensko-osvetového života v Prešove v kontexte prelomových udalostí v roku 1918. In *Annales historici Presoviensis*, roč. 9, 2010, s. 160.

30 Je zaujímavé, že prekladateľskej činnosti Hany Gregorovej sa venovala doposiaľ veľmi malá pozornosť, napriek faktu, že sa ako dvadsaťpäťročná pustila do prekladu takého diela ako bol *Dáždnik sv. Petra*, z čoho jasne vyplýva, že napriek svojmu vzdelaniu musela mať slušné jazykové znalosti.

debute *Ženy* (1912).³¹ Práve osvetová činnosť v Prešove ovplyvnila nazeranie Hany Gregorovej na ženskú otázku. V poviedke *Slečinka a slúžka* autorka veľmi presne opísala zážitok viažuci sa k Prešovu: „*Pre tento cieľ, totiž vzdelanie, navštevujem ľud v našom mestečku. Snažím sa vzbudiť vôľu a chuť k čítaniu, vôbec lásku ku knihám, aby naše ženy i dievčatá neboly vždy viazané k čiernej zemi a vedely sa od nej aj odtrhnúť.*“³² Podobné motívy môžeme nájsť v celej knihe. Okrem toho neskôr krátko pôsobila v redakcii novín *Slovenský východ* s literárnou prílohou *Nedelné čítanie*.³³

Hoci boli manželia Gregorovci rôznych konfesií, práve na východe Slovenska sa angažovali vo veciach evanjelickej cirkvi augsburského vyznania. Jozef Gregor Tajovský sa ako katolík snažil roku 1911, keď sa v Obišovciach uprázdnila farárska stanica v evanjelickom zbore, dosadiť na toto miesto Slováka Fedora Ruppeldta. Pre manželov Gregorovcov bol národný záujem na prvom mieste, dokonca predbiehal i konfesionálne presvedčenie, čo na začiatku 20. storočia bolo viac výnimkou ako pravidlom. O pozitívnom vzťahu Tajovského k evanjelickej cirkvi augsburského vyznania nesvedčia len spomienky Fedora Ruppeldta, ale i uznanie, ktorého sa mu dostalo od horlivého evanjelika, švagra Ivana Thurza.³⁴

Ervín Lazar si v texte venovanom rozpomienkam Šarišanov na Tajovského kladie otázku, prečo Gregorovci odišli z Prešova po takom krátkom pôsobení. Odpovedí sa ponúka hneď niekoľko. Mohlo to byť kvôli vtedajším pomerom v Šariši alebo kvôli malému platu v banke.³⁵ Počas pobytu Hany Gregorovej v Čechách sa 29. júna 1912 rozhodol J. G. Tajovský definitívne opustiť Prešov. V liste manželke z tohto dňa opisuje celú udalosť, ktorá ho viedla k tomu, aby dal v banke výpoveď. Pravdou však ostáva, že najväčšmi na neho vplývala práve jej neprítomnosť. Tajovský totiž hľadal pre svoju ženu českú spoločníčku cez inzerát. Do Prešova k nim na prázdniny prišla česká učiteľka Marie Dvořáková.³⁶ Hana vtedy ešte väčšmi zatúžila po

31 Debut *Ženy* pobúrili dobovú literárnu kritiku najmä kvôli svojej výbojnej emancipácii. Prekážal jej v prvom rade výber témy a spôsob jej spracovania.

32 GREGOROVÁ, Hana. *Ženy*. Bratislava: Novum, 1946, s. 15.

33 Bližšie: BILÝ, Marián. Podiel východoslovenských literárnych periodík medzivojnového obdobia na formovaní literárneho vedomia. In *Nové obzory* 32. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1991, s. 99.

34 THURZO, Ivan. Ako pozerám na profil Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 93; RUPPELDT, Fedor. Z rozpomienok na Jozefa Gregora-Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 242-245.

35 Bližšie: LAZAR, Ervín. Rozpomienky Šarišanov na Jozefa Gregora-Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 179-184.

36 Marie Dvořáková Tajovskému odpovedala na inzerát, v ktorom hľadal vzdelanú českú spoločníčku pre svoju manželku na letné prázdniny a strávila nejaký čas v Prešove, pričom svoj pobyt opísala takto: „*Prešov, Jméno krásného starožitného města, u nás málo známého. A stálo za poznání se svou zajímavou Kalvarií, krásným a bohatým okolím, obydleným svéráznym lidem, mezi jehož jmény jsem našla mnoho českých. Také v Šarišském Potoku působil kdysi Jan Amos Komenský, což nám tento kraj učinilo ještě bližším a dražším.*“ DVOŘÁKOVÁ, Marie. Jak jsem poznala Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 185.

Prahe, a tak ju Tajovský pustil na niekoľkomesačný pobyt do Čiech. Gregorová si uvedomovala, aký výnimočný bol jej muž, keď mu bol prednejší rozvoj vlastnej ženy, než teplý tanier polievky. Ako je však z ich korešpondencie zrejmé, Tajovský jej neprítomnosť znášal veľmi zle. Často ju nabádal, aby sa už vrátila, avšak kvôli novinárskemu zjazdu svoj odchod z Prahy odkladala. Otvárali sa jej nové možnosti, kontakty. To bol hlavný dôvod, prečo dal Tajovský v prešovskej banke výpoveď a prečo manželke sľúbil život v Prahe, z ktorého však nakoniec zišlo.³⁷

Z tohto obdobia sa zachovala aj hojná korešpondencia manželov, ktorá dokumentuje vzťah manželov v odlúčení. Vo viacerých listoch nachádzame nadšené pasáže Gregorovej, ktorá vo veľkomeste chodila na prednášky, stretávala sa s intelektuál- nymi kruhmi a dokonca sama prednášala a o horlivých reakciách na jej vystúpenia podrobne manžela informovala. Samozrejme, Tajovskému sa zdalo, že píše málo a smútok z jej neprítomnosti ho často premáhal. Vyjadril ho aj v jednom z listov slovami: „No prepáč, ako by Ťa tých 5 rokov so mnou už bolo omrzelo a bolo by sa Ti žiadalo trochu vydýchnuť si. V tom bude rozdielnosť našich pováh: Ty si šla vydýchnuť, a ja zase rád sa s Tebou kedykoľvek hoci i zadusím. Ej, nepresne som štylizoval. Nevieť sa vysloviť. Možno chyba mozgu, alebo že ma srdce bolí za tým, čo sa medzi nami stalo, prepadlo, keď si sa nevrátila hneď.“³⁸

Gregorová si na Prešov spomína slovami: „Taký bol život na predvojnovom východ- nom Slovensku. Keď sme sa rozhodli opustiť ho, hnaní novým nepokojom mladosti, bolo mi nesmierne ľúto, že som po dedinách nevedela pracovať tak nadšene ako Tajovský. On mal právo odchádzať spokojný s vedomím, že sial dobré, zdravé semená, ja nie...“³⁹ Man- želia Gregorovci predávali ťažko nadobudnutý majetok, len knihy nechali zabaliť a poslať do Prahy. Plán mali jasný, Tajovský si nájde miesto v Prahe a Gregorová zmaturuje a zapíše sa na filozofiu.⁴⁰ Avšak ich kroky viedli naspäť do Turčianskeho Sv. Martina. Gregorová na to trpkó spomína slovami: „Márne úsilie, márna túžba! Tajovského Slovensko potrebovalo.“⁴¹ Martin však pre Gregorovú nebol útechou, i keď v ňom žilo omnoho viac známych a priateľov ako v Prešove. Zo štúdia i cestovania zišlo. Gregorová trávila väčšinu času v Turčianskom Sv. Martine pred prvou sve- tovou vojnou doma so svojou matkou, kým J. G. Tajovský ako tajomník Slovenskej národnej strany cestoval po Slovensku.⁴²

O tom, že na Prešov manželia Gregorovci nezanevrelí a že na neho dokonca i s láskou spomínali okrem iného svedčia Tajovského plány, ktoré si robil tesne pred

37 Pozri: *Listy. Príbeh manželstva Jozefa Gregora Tajovského a Hany Gregorovej*. Bratislava: Ar- cha, 1996, s. 94-96 a GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 174-180.

38 *Listy. Príbeh manželstva Jozefa Gregora Tajovského a Hany Gregorovej*. Bratislava: Archa, 1996, s. 77.

39 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 141.

40 Hana Gregorová už od mladých liet túžila študovať. Keď si vzala Tajovského za manžela dúfala, že vedľa spisovateľa a intelektuála sa jej to i podarí. Vzdelávanie žien bolo i čas- tým motívom jej próz, prednášok a iných verejných vystúpení. Často upozorňovala na potrebu vzdelávania mladých žien a dievčat. Tento apel vychádzal z jej vnútornej túžby, a to študovať a môcť sa vzdelávať.

41 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 141.

42 GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 142.

smrťou, o návšteve Prešova. V liste bratovi z 22. apríla 1940 (teda mesiac pred smrťou) sa zmienil, že sa chystá opäť chytať ryby v sekčovskom potoku.⁴³ Dvojročný pobyt v Prešove priniesol Gregorovcom zreálnenie pohľadu na sociálnu, kultúrnu a národnostnú situáciu v Šarišskej stolici, ktorá sa neskôr stala odrazovým mostíkom v ich literárnej koncepcii. Obraz Prešova zo začiatku 20. storočia sa stal neoddeliteľnou súčasťou tvorby manželov Gregorovcov a výrazne ovplyvnil ich pohľad na slovenskú dedinu. Bol to práve Prešov, ktorý nachádzame v toľkých podobách v literárnom debute Hany Gregorovej či prózach jej manžela z predvojnového obdobia.

Zoznam použitej literatúry:

- BILÝ, Marián. Podiel východoslovenských literárnych periodík medzivojnového obdobia na formovaní literárneho vedomia. In *Nové obzory* 32. Zost. Imrich Michnovič. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1991, s. 99-109. ISBN 80-85174-72-3.
- BOLEK, Anton. Východné Slovensko v živote a tvorbe Jozefa Gregora-Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 813-824.
- BUJNOVÁ, Anna. Spomienky na J. G. Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 132-135.
- DVOŘÁČKOVÁ, Marie. Jak jsem poznala Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 185-189.
- Evanjelická encyklopédia Slovenska*. Boris PETRÍK, ed. Bratislava: BoPo, 2001. ISBN 80-968671-4-8.
- FRANKOVÁ, Libuša. Belo Klein-Tesnoscalský a kultúrny život mesta Prešov (V kontexte zlomových udalostí roka 1918). In *Dejiny*, 2010, č. 2, s. 118-130. ISSN 1337-0707.
- FRANKOVÁ, Libuša. K osobnostiam literárneho a spoločensko-osvetového života v Prešove v kontexte prelomových udalostí v roku 1918. In *Annales historici Presoviensis*, 2010, roč. 9, s. 158-175. ISSN 1336-7528.
- GREGOROVÁ, Dagmar. *Ani čas nemení*. Bratislava: Smena, 1972.
- GREGOROVÁ, Hana. *Spomienky*. Bratislava: Tatran 1979.
- GREGOROVÁ, Hana. *Ženy*. Bratislava: Novum 1946.
- LAZAR, Ervín. Rozpomienky Šarišanov na Jozefa Gregora-Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 179-184.
- Listy. Príbeh manželstva Jozefa Gregora Tajovského a Hany Gregorovej*. Bratislava: Archa, 1996. ISBN 80-7151-124-6.
- MARKOVIČ, Pavol. Poetologické parametre prozaických textov Jonáša Záborského. In *Špecifiká kultúrneho a spoločenského vývoja východného Slovenska*. Lukáš Makky,

43 LAZAR, Ervín. Rozpomienky Šarišanov na Jozefa Gregora-Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 184.

- Jana Migašová a Štefan Haško, eds. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2012, s. 214-221. ISBN 978-80-555-0739-2.
- PETRÍK, Vladimír. „Ženy-spisovateľky“. In *Literárny archív* 29-30. Michal Kocák (ed.). Martin: Matica slovenská, 1994, s. 193-198. ISBN 80-7090-283-3.
- ŠTEFLOVÁ, Lucia. Kultúrno-osvetová činnosť manželov Gregorovcov v prvej polovici 20. storočia s dôrazom na východné Slovensko. In *Spoločnosť a kultúra východného Slovenska: (knižná kultúra, udalosti a osobnosti)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 124-131. ISBN 978-80-555-1208-2. [cit. 10. 8. 2026] Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/FrankovaL2>
- ŠTEFLOVÁ, Lucia. Pohľad Gregorovcov na Prešov v rokoch 1910 – 1912. In *9. študentská vedecká konferencia: zborník plných príspevkov*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 172-174. ISBN 978-80-555-1064-4. [cit. 10. 8. 2026] Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak6>
- ŠTEFLOVÁ, Lucia. Šariš v spomienkach Hany Gregorovej. In *Šariš v dobových prameňoch: príspevky k dejinám Šariša v 19. a 20. storočí*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016, s. 96-105. ISBN 978-80-555-1764-3.
- TAJOVSKÝ, Jozef, Gregor. Spomienky na Prešov. In *Šariš*, 1934, roč. 5, č. 42, s. 2-3.
- TOBOLKA, Marek. *Tatra banka (1884 – 1950) a Ivan Daxner (1860 – 1935)*. Nitra: Publica 2008. ISBN 978-80-9698-672-9.
- THURZO, Ivan. Ako pozerám na profil Tajovského. In *Jozef Gregor Tajovský v kritike a spomienkach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1956, s. 77-127.
- VASILOVÁ, Darina. Združenie poslucháčov práva na Právnickej akadémii Prešovského kolégia Potiského dištriktu evanjelickej cirkvi a. v. v Uhorsku v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia. In *Annales historici Presovienses*, 2006, roč. 6, s. 138-157. ISBN 80-89046-40-1.